

Inleiding

2 TOT 5 PROCENT VAN ALLES

Een paar weken geleden kreeg mijn vader een telefoontje van zijn internetprovider om hem te waarschuwen dat er iets mis was. Dit was de opmaat voor een complex en nogal gedetailleerd gesprek, met heel veel vragen en antwoorden, maar toen de technicus eindelijk begreep wat er aan de hand was, schetste hij een verontrustend beeld. Tientallen mensen hadden het systeem van mijn vader gehackt. Het was zelfs erger dan de man al had gevreesd.

Mijn vader geeft grif toe dat hij niet erg veel verstand heeft van computers; veel van wat de beller hem vertelde begreep hij niet, maar bijna een uur lang luisterde hij terwijl de man de problemen geduldig uitlegde, hem door de installatie van bepaalde software loodste en hem hielp geld over te maken van een bankrekening. Of beter gezegd, hij probeerde te helpen het geld over te maken. De benodigde sms'jes van de

bank met de code om de transactie te verifiëren kwamen helaas niet door. Het geld kon niet worden overgemaakt.

De jongeren binnen onze familie – eerst mijn broer en ik, maar meer recentelijk ook onze kinderen – ergeren zich al langer aan het feit dat mobiele telefoons gewoon niet werken in de keuken van papa. Als je op de vensterbank klimt, krijg je soms bereik, maar zelfs daar valt het signaal vaak weg, bijna altijd op een cruciaal moment. Het is ongelooflijk irritant.

Maar al deze decennia van irritatie komen waarschijnlijk niet in de buurt van de ergernis die die fraudeur moet hebben gevoeld toen hij mijn vader het geld niet kon aftroggelen.

Hij had papa met succes om de tuin geleid met ingewikkelde terminologie; hij had software op afstand geïnstalleerd op papa's laptop; hij had een uur aan de telefoon gezeten; hij had toegang gekregen tot mijn vaders bankrekening. Hij was er zo dichtbij geweest. Een bedrag van vier cijfers lag bijna binnen handbereik. Hij had voor de diefstal alleen nog maar een code nodig uit een sms-bericht, maar dat bericht kwam niet door. Gelukkig maar. Dankzij het vreemde zwarte gat in de telecommunicatie van mijn vaders huis kwam het nooit door.

Achteraf baalde papa dat hij was beetgenomen door de oplichter. Zijn huis ligt afgelegen, dus het is praktisch onmogelijk dat tientallen mensen zijn wifesignaal konden hacken. Waar zouden ze moeten zitten? Verborgen in de tuin? Hij geneerde zich echt.

Maar hij hoefde zich niet te schamen. Hij was slechts een van de honderdduizenden mensen in Groot-Brittannië die dat jaar door fraudeurs werden misleid. Als de oplichter erin was geslaagd zijn spaargeld te stelen, zou dat rampzalig voor hem zijn geweest, maar het was slechts een fractie van de honder-

den miljoenen die worden gestolen, ondanks de uitgebreide veiligheidsmaatregelen. Fraude is een reusachtige criminele bedrijfstak, waarin de daders perfecte scripts opstellen waarmee ze hun slachtoffers in verwarring brengen en hun twijfel wegnemen. Ze doen zich met verbazingwekkende nauwkeurigheid voor als legitieme partijen. Ze opereren met het soort coördinatie, kennis en planning dat je normaal gesproken verwacht van grote bedrijven.

Er bestaat veel onenigheid over wie precies verantwoordelijk is voor deze aanhoudende criminele epidemie, waardoor slachtoffers wereldwijd misschien wel een half biljoen dollar verliezen, of over hoe het komt dat fraudeurs zo machtig zijn geworden. Sommigen zeggen dat techbedrijven niet genoeg doen; anderen geven de schuld aan landen die een veilige haven bieden aan de criminelen, of het ligt aan regeringen die niet genoeg doen om kwetsbare mensen voor te lichten.

Deze verklaringen kunnen allemaal wel eens kloppen, maar volgens mij ligt het echte probleem heel ergens anders: criminelen kunnen nu zó makkelijk hun gestolen geld behouden en het verplaatsen via het financiële systeem dat het er volkomen legitiem uit ziet. Hun vraatzucht kent geen grenzen, en ze kunnen oneindig blijven eten zonder ooit vol te raken.

Dit boek gaat over hoe dat gebeurt, hoe crimineel geld wordt gelegaliseerd – een proces dat we sinds de jaren 1970 witwassen noemen – en hoe de wereld er niet in slaagt dit te stoppen.

Het is geen boek over de misdrijven zelf – de fraude, de diefstallen, de corruptie –, niet omdat ze niet interessant zijn, maar omdat ze al veel aandacht krijgen. Ik wil schrijven over witwassen, omdat het misdrijven mogelijk maakt en omdat het

te vaak over het hoofd wordt gezien. Dus kunnen criminelen de herkomst van hun rijkdom verbergen en het geld uitgeven zoals ieder ander, en zo genieten van de vruchten van hun criminele activiteiten. Het maakt niet uit welk misdrijf ze begaan: als ze de opbrengsten niet konden witwassen, zouden ze geen winst maken. Witwassen is dus het ondersteuningsmechanisme voor de meest verdorven mensen ter wereld, en als we het hun moeilijker zouden maken, zouden we misdaad minder winstgevend maken en het overtreden van de wet minder aantrekkelijk maken.

Terwijl ik dit schrijf, zijn Oekraïense steden net weer een nacht lang bestookt door Russische drones, waarvan er drie door het luchtverdedigingssysteem heen braken en hun doelen raakten. Westerse landen hebben handelsbeperkingen opgelegd aan Rusland, waardoor het illegaal is om het soort hightech-onderdelen te verkopen die nodig zijn voor deze drones en die Rusland zelf niet kan produceren. Toch hebben Oekraïense analisten die de wrakstukken van neergestorte en neergeschoten drones onderzochten honderden buitenlandse onderdelen gevonden. Meer dan twee derde kwam uit de Verenigde Staten, en andere uit Japan, Zwitserland, Nederland en het Verenigd Koninkrijk. Er waren dodelijke plakjes silicium naar Rusland gesmokkeld en op een of andere manier betaald, een deal die nooit zou hebben plaatsgevonden als de betaling niet kon worden witgewassen. Duizenden Oekraïners zijn gedood en verwond en tienduizenden raken elke nacht getraumatiseerd als gevolg van het witwassen van geld.

In 2023 rondde aanklagers in de VS een zaak af tegen een criminele bende die Thaise vrouwen naar verschillende Amerikaanse steden smokkelde. Ze werden seksueel misbruikt door zo'n tien mannen per dag totdat ze hun 'slavenschuld' hadden

afbetaald. Als de vrouwen probeerden te vluchten, bedreigden de criminelen hun familie in Thailand. De bende verdiende tientallen miljoenen dollars voordat de leden werden gearresteerd en vervolgd. Als de criminelen niet in staat waren geweest de opbrengsten van deze afschuwelijke uitbuiting te verbergen en wit te wassen, zouden de vrouwen niet als seks-slavinnen zijn verhandeld.

Vlak onder de heuvel bij mijn huis stroomt de Wye, een van de rivieren waar al duizenden jaren lang elk voorjaar onnoemelijk veel jonge glasalen rondzwemmen. Ze komen uit zee voordat ze naar de moerassen, meren en vijvers van Europa, Azië en Noord-Amerika glibberen. Ze worden volwassen in zoet water voordat ze terugkeren naar de oceaan om zich voort te planten, iets wat ze in gevangenschap niet doen. De laatste jaren is de vraag vanuit het Verre Oosten enorm winstgevend geworden voor stropers die babyglasalen vangen, verpakken en illegaal verschepen naar viskwekerijen in de buurt van Hong Kong, waar ze worden vetgemest. Er zijn tal van redenen waarom de aalpopulatie met negentig procent is afgenomen, maar de ongebreidelde smokkel is er een van. Dit zou niet zijn gebeurd zonder het witwassen van geld.

Je kunt hetzelfde verhaal toepassen op elke vorm van criminaliteit. De Zuid-Amerikaanse kartels moeten hun geld witwassen, net als Nigeriaanse kleptocraten, Afghaanse terroristen, Amerikaanse belastingontduikers en zo'n beetje alle andere criminelen die je maar kunt bedenken. Witwassen is net zo belangrijk voor de criminele economie als banken dat zijn voor legale bedrijven, en omdat criminelen hun misdrijven alleen plegen als ze winstgevend zijn, zou er veel minder misdaad zijn zonder witwassen.

Daarom hebben regeringen besloten ertegen te vechten, en dat is een goede zaak, want als landen problemen proberen op te lossen, worden die problemen meestal – misschien niet helemaal, maar wel voor een flink deel – opgelost. Halverwege de jaren 1960, nadat wetenschappers een duidelijk verband hadden aangetoond tussen sigaretten en ziekten, besloten de Amerikaanse autoriteiten het roken terug te dringen. In de daaropvolgende vijftig jaar werden zo'n acht miljoen Amerikaanse levens gered, wat neerkomt op 150 miljoen extra jaren van menselijk bestaan. In het Verenigd Koninkrijk hebben opeenvolgende regeringen hun best gedaan het aantal verkeersdoden terug te dringen en het totaal daalde van bijna zesduizend per jaar eind jaren 1970 tot minder dan tweeduizend per jaar nu. En dit gebeurt niet alleen in individuele landen: regeringen krijgen ook zaken voor elkaar als ze samenwerken. De Verenigde Naties besloten pokken uit te roeien en dat lukte in 1980; vijftien jaar later besloot de organisatie de runderpest uit te roeien en dat was acht jaar later een feit. Regeringen, individueel of collectief, zijn machtig.

De pogingen om het witwassen van geld tegen te gaan begonnen in 1970 en sindsdien is bijna elk land deze uitdaging aangegaan: er zijn meerdere verdragen gesloten, er is een wereldwijde intentieverklaring aangenomen, er zijn gespecialiseerde politie-eenheden opgericht en regeringen hebben de particuliere sector verplicht om jaarlijks honderden miljarden dollars uit te geven om aan hun regelgeving te voldoen.

'Er zit meer dan een vleugje paleontologie aan het onderzoek naar het witwassen van geld,' schreef John Walker, een in Australië gevestigde econoom, in een rapport dat werd opgesteld in opdracht van de Australische overheid en in 1995 werd

gepubliceerd.¹ ‘Net als bij dinosaurussen weten we dat er vroeger witwassers rondliepen op deze planeet, en de kans is groot dat sommige van hun nakomelingen nog steeds op aarde rondwalen. Maar we moeten er niet echt op rekenen een compleet, levend exemplaar te vinden, omdat ze van nature geheimzinnig zijn en alleen skeletten en voetafdrukken in het zand achterlaten die door de tijd en de getijden worden weggespoeld.’

Walker speurde naar aanwijzingen in misdaadstatistieken, financiële gegevens en dergelijke en – zo zei hij – ‘probeerde intelligent te speculeren op basis van deze paar botfragmenten’ in een poging te berekenen hoeveel geld er precies wordt witgewassen. Hij schatte dat ongeveer één dollar op de honderd die door de Australische economie vloeiden crimineel getint was. Rond dezelfde tijd suggereerde Vito Tanzi, een Amerikaanse econoom die voor het Internationaal Monetair Fonds (IMF) werkte, dat er elk jaar tussen de driehonderd en vijfhonderd miljard dollar aan zwart geld de wereldeconomie binnenkwam. Hij zei er wel bij dat dergelijke cijfers ‘alleen maar gissingen kunnen zijn’.

Het combineren van deze twee getallen was nogal problematisch. Walker zei dat fraude het grootste probleem was, maar Tanzi had het alleen over drugs, wat suggereerde dat er geen consensus was over wat er geteld moest worden, laat staan over hoe het geteld moest worden. Dat weerhield de Franse bankier Michel Camdessus – die van 1987 tot 2000 de baas was van het IMF – er niet van in 1998 met een eigen schatting te komen, blijkbaar gebaseerd op het werk van deze twee economen. Hij zei dat de hoeveelheid geld die wereldwijd werd witgewassen twee tot vijf procent was van het mondiale bruto binnenlands product (bbp). Ook hij was voorzichtig met zijn bewering, die

hij afzwakte met kwalificaties als ‘we kunnen niet garanderen [...] schattingen [...] waarschijnlijk een consensus’.²

Sindsdien hebben onderzoekers geprobeerd zijn schatting te verfijnen en gebruikten ze daarbij een verbijsterende variëteit aan technieken: ‘statistische discrepanties’; de ‘vluchtkapitaalmethode’; de ‘residuele benadering’; het ‘handelsprijsmodel’; veld- en casestudies; enquêtes en interviews; de ‘valutavraagbenadering’; latente-variabelenbenaderingen waaronder het ‘dynamische meervoudige-indicatorenmodel’; aangepaste versies van Walkers oorspronkelijke ‘zwaartekrachtmodel’; et cetera. Ze maakten hypothesen op basis van macro-indicatoren en generaliseerden op basis van micro-indicatoren, maar welke methode ze ook kozen, hun schattingen gedurende tientallen jaren kwamen min of meer uit op die van Camdessus en zijn team drie decennia eerder. En dit is een zorgwekkende gedachte. De wereldeconomie is in de tussenliggende periode gegroeid, dus het deel in handen van criminelen is navenant groter geworden. De wereld is misschien rijker geworden, de boeven zijn dat ook. Dat betekent dat alle moeite die regeringen, politiekorpsen, banken en alle anderen hebben gedaan om dit probleem aan te pakken... helemaal niets heeft opgeleverd. Je denkt misschien dat twee tot vijf procent van het mondiale bbp niet klinkt als heel veel geld, maar als je het bekijkt in de context van de wereldeconomie, dan zie je dat het wél veel is. Elk jaar is de wereldbevolking betrokken bij economische transacties met een totale waarde van ongeveer honderd biljoen dollar, wat betekent dat het criminele gedeelte eenvoudig te berekenen is – tussen de twee en vijf biljoen dollar.

Als de laagste schatting klopt, betekent dit dat alle criminelen samen net zo rijk zijn als Rusland; maar als de hoogste

schatting nauwkeuriger is, zijn ze rijker dan Duitsland. Met andere woorden, als de mondiale criminelen hun eigen land hadden, zou het ergens tussen de elfde en de op twee na rijkste natie op aarde zijn. Op z'n best zijn ze rijker dan China en de Verenigde Staten; op z'n slechtst zijn ze nog steeds rijker dan Saoedi-Arabië, Nederland en Zuid-Korea. Elk jaar kunnen ze dat geld opnieuw investeren in hun bedrijven, meer invloed kopen en meer slachtoffers maken, en het lukt ons niet hen te stoppen. De decennia van wetgeving, diplomatie, vervolging en naleving zijn dus een complete flop geweest. Het beste wat je erover kunt zeggen is dat de situatie zonder die middelen misschien nog erger zou zijn geweest.

Ik begon over financiële criminaliteit te schrijven in 2014, nadat Oekraïners maandenlang het centrum van hun hoofdstad hadden bezet uit protest tegen een corrupte president die het geld van het volk had gestolen en het had uitgegeven aan smakeloze paleizen en blingbling. Ik had jarenlang in en rond de voormalige Sovjet-Unie gewoond en me afgevraagd waarom landen als Rusland, Azerbeidzjan of Oekraïne er niet in waren geslaagd een democratisch systeem op te bouwen zoals bijvoorbeeld Tsjechië dat wel had gedaan. Het antwoord zou corruptie kunnen zijn, en toen ik het voormalige Oekraïense regime begon te onderzoeken, schrok ik van de mate waarin de topambtenaren waren verweven met de westerse economie: ze hadden bankrekeningen, lege bv's en advocaten, allemaal met een onberispelijke reputatie.

Ik verdeelde de wereld altijd onder in 'rechtsstaten' – de Verenigde Staten, Groot-Brittannië, Oostenrijk, enzovoort – en 'niet-rechtsstaten', waarbij ik me voorstelde dat de scheidslijnen net zo absoluut waren als in een rapportage van het

ministerie van Buitenlandse Zaken. Maar die scheidslijnen bestonden eigenlijk niet.

Ik sprak met ambtenaren, politieagenten, zakenlui, bankiers, advocaten, activisten, journalisten, en ze vertelden me allemaal hetzelfde: Oekraïense kleptocraten werden door het Westen het hof gemaakt, niet gemeden; onze beste experts werkten mee aan hun zwendel- en oplichtingspraktijken. Het was verontrustend te beseffen dat zwart geld niet alleen vrijelijk vloeyde tussen corrupte ambtenaren en zogenaamd eerlijke landen, maar dat de bezitters hun rijkdom ook zo makkelijk konden veiligstellen. Ik schreef wat ik had gevonden in een rapport voor een denktank, en als ik eerlijk ben hoopte ik dat de redactie me zou vertellen dat ik het mis had: 'Ik snap waarom je er zo over denkt, maar hier zijn tien redenen waarom dit echt niet gebeurt.' In plaats daarvan complimenteerden ze me met mijn werk en beloofden het aan een zo breed mogelijk publiek te presenteren. Ik hoopte nog steeds – als een zesjarige die soms schrikt van grote mensen – dat een volwassene me zou beloven dat alles goed kwam en dat ik weer rustig kon gaan slapen. Maar niets van dat alles: mensen die mijn verslag lazen of me hoorden spreken, waren het met me eens. Toen ze met hun eigen bevindingen kwamen, werd ik alleen maar zekerder van mijn zaak.

Dus als ik het niet bij het verkeerde eind had, hoe kon zoiets vreselijks dan gebeuren? De enige verklaring waarom westerse mensen en instellingen corruptie actief mogelijk maakten – ook mensen als Vladimir Poetin en zijn vrienden, die zichzelf de gezworen vijanden noemden van alles waar het Westen kennelijk voor stond – was toch dat onze leiders er niets van afwisten? Dus besloot ik ze erover te informeren. Samen met

vrienden organiseerden we kleptocratie-rondleidingen om de aandacht te vestigen op het Londense vastgoed van oligarchen, kleptocraten en andere corrupte ambtenaren; ik schreef artikelen; ik maakte radioprogramma's; ik getuigde voor parlementaire commissies; ik begon een boek te schrijven, gedeeltelijk met de gedachte dat zo'n ernstig probleem zeker opgelost zou zijn voordat het gepubliceerd werd.

Het probleem werd niet opgelost. De hardback werd gepubliceerd, de paperback werd uitgegeven en intussen stroomde er nog meer geld van kleptocratieën naar de westerse markten voor onroerend goed en luxeartikelen. Politici luisterden misschien naar wat ik zei, ze lazen misschien wat ik schreef, maar ze deden er niets mee.

Was het allemaal een samenzwering? Ondernam niemand actie tegen de wijdverspreide corruptie en medeplichtigheid – die niet alleen honderden miljoenen mensen dupeerde, maar ook het fundament van onze beschaving bedreigde – omdat onze leiders deel uitmaakten van het complot? Het lijkt geen twijfel dat sommige landen – met name het Verenigd Koninkrijk – een goede boterham hebben verdiend met de handel in gestolen goederen wereldwijd. Er zijn veel advocaten, accountants, pr-specialisten en anderen nodig om al deze transacties soepel te laten verlopen en de banen van deze mensen zijn ervan afhankelijk dat niemand de wet al te fanatiek handhaaft.

Dus ja, er is sprake van medeplichtigheid, maar dat is niet het hele verhaal. Ik weet dit omdat ik regelmatig bankiers, ambtenaren, advocaten en anderen spreek die niet medeplichtig zijn. Integendeel, ze vechten keihard voor de naleving van elke wet tegen financiële criminaliteit – ze willen net zo graag de schurken ter verantwoording roepen als ik. Ze houden ver-

gaderingen, creëren algoritmen, dienen rapporten in, starten onderzoeken, huren tienduizenden mensen in om hen te helpen. Om de financiële criminaliteit te stoppen, delen bedrijven geheimen met de autoriteiten, sluiten ze bankrekeningen, wijzen ze klanten af. De autoriteiten kunnen onze tegoeden bevroren en onze klanten wegsturen. De autoriteiten kunnen onze bezittingen bevroren en om bewijs vragen hoe we eraan zijn gekomen; ze kunnen onze diepste geheimen uitpluizen, allemaal in naam van criminaliteitsbestrijding. Dit zijn draconische bevoegdheden, en toch komt er niets uit.

Dus als mijn analyse gewoon klopt, en het niet ligt aan onwetende ambtenaren en onze ambtenaren en professionals niet allemaal medeplichtig zijn aan de corruptie, en het ook niet zo is dat experts niet genoeg bevoegdheden krijgen, wat is het dan wel? Waarom levert de strijd tegen zwart geld niets op?

Een paar jaar geleden was ik in Oxford en sprak ik met een hoge politieman die net zo baalde als iedereen omdat hij de inkomsten van boeven niet kon aanpakken. Ik vertelde hem dat ik onlangs in Bicester Village was geweest, een winkelcentrum net buiten de stad, die lijkt op een suffe gemeente in Massachusetts. Op weg ernaartoe vanuit Londen sprak elke treinpassagier in mijn wagon Chinees, en dat gold ook voor ruim de helft van mijn medeshoppers.

Dit is geen bijzonder originele observatie. De Britse media waren verbijsterd toen ze deze trend een paar decennia geleden ontdekten. Een bepaald slag Engelse journalisten gingen erover schrijven omdat ze twee favoriete thema's konden combineren: de aanhoudende superioriteit van Groot-Brittannië (kijk eens hoe ver mensen reizen om in ons land te komen winkelen!) en die rare, gekke buitenlanders (beseffen ze niet dat

die spullen bijna allemaal in China worden gemaakt?). Wat ik nooit meekreeg uit al die artikelen, of in ieder geval niet echt, was waarom juist Bicester Village zo'n verplichte tussenstop werd voor Chinese toeristen die het VK bezochten.

'Chinezen reizen de halve wereld over om in een weiland in Oxfordshire een nep-Amerikaanse winkelstraat te bezoeken om – tegen hoge kosten – iets te kopen dat is gemaakt in de buurt van waar ze wonen. Ik hoor graag van de bollebozen op deze pagina hoe economisch zinvol dat is,' schreef een columnist in de *Daily Telegraph* in 2005, een paar maanden nadat de eerste artikelen verschenen.³

De reis naar Bicester Village was prachtig. De trein tufte door velden die zelfs al in het vroege voorjaar dat levendige groen hadden dat je alleen in Engeland vindt. De heggen waren wit door de sleedoornbloesem. Tussen pittoreske oude landbouwwerktuigen lagen vijvers vol met ganzen en reigers die naar kikkerdril doken. Toen ik het station uit liep, kwam ik terecht in een autovrije straat met witgeschilderde houten gebouwen die allemaal winkels met dure merken huisvestten: Jimmy Choo, Calvin Klein, Timberland, Breitling, Givenchy, Dolce & Gabbana, Burberry, Stella McCartney, Alexander McQueen, Gucci.

Ik was van plan iets te kopen, maar ik raakte zo ontmoedigd door de koopzieke clientèle dat ik het in geen enkele winkel lang genoeg uithield om iets te vinden wat ik wilde. Het winkelend publiek in Bicester Village gedroeg zich als omgekeerde vakkenvullers: ze haalden dingen uit de schappen met zoveel aandacht en fanatisme dat het leek alsof ze er werkten en niet winkelden. Tijdens de drieduizend stappen heen en weer van het station, over de parkeerplaats en weer terug, had

ik bijna een Le Creuset-drinkfles gekocht. Maar toen zag ik de prijs en besloot ik ervan af te zien.

In de trein terug naar Londen werd duidelijk dat mijn medepassagiers een succesvoller bezoek hadden gehad. Ten minste één van hen had een nieuwe Samsonite-koffer gekocht om haar tasjes in op te bergen, en de rest had meerdere tassen met opzichtige logo's van al die merken in het dorp. Ik probeerde een rekensommetje te maken toen we de buitenwijken van Londen weer binnenreden: Bicester Village is open van negen uur 's ochtends tot acht uur 's avonds; dat zijn tweeëntwintig treinen per halfuur, elk met drie wagons. Alleen al in mijn wagon lag voor tienduizenden ponden aan designerartikelen, dus als dat patroon zich herhaalt, wordt er per dag meer dan zes miljoen pond uitgegeven, twee miljard per jaar, alleen al door mensen die met de trein komen. Minstens evenveel bezoekers komen met de bus en de auto. Het is veel geld en ik maakte er een opmerking over tegen de politieman.

'Nou, velen van hen houden natuurlijk gewoon van winkelen, en het is waar dat je er goedkope designspullen kunt kopen,' zei hij. 'Maar de rest is witwassen.'

Ik zou graag willen zeggen dat er op dit moment zo'n stripfiguurtje verschijnt met een kraakhelder inzicht en dat er een lampje boven haar hoofd gaat branden. Maar het was eigenlijk het tegenovergestelde: een moment van duisternis in plaats van verlichting. Iemand had een deur geopend waarachter zich een heel labyrint van verwarrende paden bevond. Ik had geen enkel idee dat het bestond. Ik zag in dat ik niet heel veel wist, maar juist heel weinig.

Ik heb jarenlang onderzoek gedaan naar financiële criminaliteit en ik dacht dat ik alles wist over witwassen, over

netwerken van lege vennootschappen die geregistreerd staan in offshore-jurisdicties, die in het geheim bankrekeningen vervalsen zodat criminelen hun geld kunnen rondschuiven tot het schoon lijkt. Dit is precies het soort bedrog dat de Oekraïense leiders hadden gepleegd, het soort waar ik over heb geschreven in mijn artikelen en boeken. Maar in Bicester Village zijn er geen banken, dus hoe kon iemand daar zijn geld witwassen?

‘Ik weet het, het klinkt raar, maar het is heel logisch als je erover nadenkt,’ antwoordde de politieman. ‘Het is heel lastig om via de banken geld China in en uit te krijgen zonder opgemerkt te worden, dus hebben de criminelen een omweg bedacht. Fabrieken in China verscheppen drugs naar Britse gangsters, die vervolgens contant geld geven aan Chinese studenten die aan Britse universiteiten studeren. De studenten nemen het geld mee naar Bicester Village, of storten het eerst op hun bankrekening voordat ze teruggaan; dan kopen ze Gucci-handtassen of wat dan ook en verscheppen die terug naar China, waar de criminelen ze verkopen aan modeslachtoffers. Daar zit hun winst, begrijp je? Het wordt allemaal gecoördineerd door WeChat, en we kunnen het nauwelijks achterhalen.’

Ik wist nog steeds niet zeker of ik het helemaal begreep, en probeerde me er een voorstelling van te maken, een mentaal diagram te schetsen met geld dat zich bewoog in cirkels in zowel Groot-Brittannië als China, en tussen die twee landen werden illegale chemicaliën en handtassen heen en weer gependeld.

‘Dus,’ zei ik uiteindelijk, ‘ze ruilen in wezen drugs voor Gucci.’ ‘Zo ongeveer, ja,’ antwoordde hij. ‘Dat is eigenlijk wel een goeie uitleg.’

Uit dat gesprek is dit boek ontstaan.

Er zijn niet zoveel witwasstudies gedaan en ik heb de meeste publicaties wel gelezen. In de academische artikelen – vol met vakjargon – wordt het proces waarmee vuil geld wordt gezuiverd meestal onderverdeeld in drie verschillende stadia: plaatsing, waarbij crimineel geld in het financiële systeem wordt gebracht; gelaagdheid, waarbij het geld rondgaat totdat niemand zich meer kan herinneren waar het vandaan komt; en integratie, wanneer het wordt uitgegeven in de normale economie. Je kunt deze drie fases losjes vergelijken met de drie *Godfather*-films: in het eerste deel maakt Al Pacino als Michael Corleone zijn opwachting; in het tweede bouwt hij zijn bedrijf op; in het derde is zijn bedrijf legaal geworden.

Het is een strak theoretisch model, waar je naar kunt verwijzen in boeken, artikelen, toespraken en webinars, op het soort conferenties waar de mensen zich verdiepen in witwaspraktijken en samenkomen om hun onderzoek serieus te bespreken. Het bevestigt alles wat politici doen, zowel lokaal als internationaal. Voor de strijd tegen crimineel geld is dit model net zo essentieel als de drie wetten van Isaac Newton zijn voor de natuurkunde.

Ik schrok zo van die opmerking over Bicester Village omdat die helemaal niet paste in het theoretische drietrapsmodel. Sterker nog, het was alsof een newtoniaanse natuurkundige ineens hoort over het bestaan van kwantummechanica.

De politieman beschreef een netwerk van honderden mensen, duizenden kilometers van elkaar verwijderd, die via digitale berichtjes illegale chemicaliën moeiteloos omruilden voor handtassen. Grote hoeveelheden geld verplaatsten zich over de wereld, waardoor criminelen enorme winsten maakten, zonder dat iemand anders er iets van merkte. Waar waren

de plaatsing, gelaagdheid en integratie gebleven? Wat voor theoretische onderbouwing bestaat er voor een witwasstrategie die het financiële systeem helemaal overslaat en gewoon gebaseerd is op het ruilen van luxegoederen tegen verdovende middelen? Bicester Village is niet de enige plek waar dit gebeurt; je kunt een soortgelijk patroon ontwaren in de casino's van Vancouver en Las Vegas, in goudtransporten naar Dubai en op meer plaatsen dan iemand zou kunnen verzinnen.

Ik dacht dat ik alles wist over hoe criminelen hun geld verplaatsten, maar dat bleek niet zo te zijn. Als ik het niet wist, dan wisten veel anderen het misschien ook niet. En als niemand weet waartegen hij of zij vecht, hoe kan iemand dan weten hoe het bestreden moet worden?

Misschien komt het niet door corruptie, medeplichtigheid, gebrek aan wetgeving of gebrek aan inspanning (hoewel die allemaal bestaan, natuurlijk) dat we het witwassen van geld niet onder controle krijgen, maar gewoon omdat we niet begrijpen wat er aan de hand is en daarom te veel zoeken op de verkeerde plekken. Het is alsof je oorlog voert zonder te weten wie de vijand is, waar hij is, hoe groot zijn troepenmacht is en welke kant hij op gaat. Het maakt niet uit hoe hard je je troepen laat werken, je gaat op deze manier niet winnen.

Het witwassen van geld is veel complexer, succesvoller, meer ingebed en wijdverspreider dan vrijwel iedereen beseft. En de acties die de overheid ertegen onderneemt zijn bijzonder matig onderbouwd, wat nogal een probleem is als je een hekel hebt aan misdaad.

Toen ik met John Walker sprak, de Australiër die als eerste probeerde in te schatten hoeveel geld criminelen door het financiële systeem spoelen, noemde hij het mondiale anti-wit-

wassysteem 'waardeloos'. Hij weet meer over de problemen bij het aanpakken van crimineel geld dan bijna iedereen met wie ik ooit heb gesproken, maar dit is nogal een bewering, dus ging ik ertegenin.

'Dat is nogal pittig,' zei ik.

'Ik had het niet waardeloos moeten noemen. Ik zal dat wat afzwakken. Laten we zeggen dat er grenzen zitten aan wat het wel en niet mag doen...' gaf hij toe, voordat hij ruim tien seconden pauzeerde. 'Ik blijf toch bij het woord waardeloos,' zei hij uiteindelijk.

Dit boek gaat over waarom we gefaald hebben. Ik volg de pogingen om het witwassen van geld te stoppen vanaf het begin tot nu. Ik ga op zoek naar de redenen waarom ze niet gelukt zijn. Het is een verhaal van moed en toewijding, maar ook van hypocrisie, onwetendheid, ontgoocheling en opportunisme. Het gaat er niet zozeer om dat verschillende regeringen elkaar dwarszitten, hoewel dat vaak genoeg gebeurt, maar ook dat departementen van dezelfde regeringen elkaar tegenwerken; ze eisen perfectie van particuliere bedrijven terwijl ze er niet bij zeggen wat die precies moeten doen. Ik heb wel wat ideeën over hoe we het beter zouden kunnen doen en die komen aan het eind van het boek ter sprake. Ik vind ze vrij voor de hand liggend, maar als ik kijk hoe weinig we tot nu toe hebben bereikt, zijn ze misschien best wel revolutionair.

Ik zeg niet dat de wereld het witwassen van geld kan uitroeien zoals de pokken of de runderpest. Maar als we het net zo zouden kunnen terugdringen als het Verenigd Koninkrijk heeft gedaan met het aantal verkeersdoden, zou dat de winst voor criminelen met twee derde verminderen. Dat zou betekenen dat er twee derde minder misdaad zou zijn en er dus ook veel

minder slachtoffers zouden zijn. Dan zou het land van de criminelen ergens tussen Duitsland en Rusland in zitten, en armer zijn dan Mexico en misschien niet rijker dan Zweden. Dat zijn nog steeds belangrijke landen, maar het zijn geen grootmachten, dus stel je eens voor hoe het leven van de meest kwetsbare mensen daardoor zou veranderen.

Dat inzicht was de drijfveer van de man die de eerste anti-witwaswetgeving opstelde. Laten we hem gaan ontmoeten.